

2022 12 30

NPP strateginio
vertinimo bandomojo
tyrimo metodika ir
išbandymo ataskaita

Tyrimui vadovavo (savininkė ir vadovė)

Indrė Pusevaitė

Tyrimą atliko:

Indrė Pusevaitė, Giedrė Beleckienė, Vaida Jankauskaitė, Liutauras Kazlavickas

Informacija tyrimo citavimui:

STRATA (2022). NPP strateginio vertinimo bandomojo tyrimo metodika ir išbandymo ataskaita. Vyriausybės strateginės analizės centras.

Parengta vykdant projektą „Įrodymais grįsto valdymo kompetencijų centro įkūrimas“ (Nr.10.1.1-ESFA-V-912-01-0025)

Pasiūlymus, pastabas, komentarus prašome siųsti info@strata.gov.lt

Turinys

Santrumpos	4
Santrauka	5
Rekomendacijos	7
Įvadas	8
1.Bandomojo tyrimo objektas	9
2.Bandomojo tyrimo metodika	10
2.1. Rodiklių reikšmių retrospektyvinė analizė	11
2.2. Galimybių pasiekti suplanuotas rodiklių reikšmes prognozavimas	12
2.3. Poveikio veiksnių identifikavimas	12
3.Bandomojo tyrimo rezultatai	14
Literatūra	20
Priedas. Lietuvos ir pasirinktų šalių rodiklių palyginimas	22

Santrumpos

EBPO – Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacija

EEE – Europos ekonominė erdvė

ESIF – Europos sąjungos investiciniai fondai

LR – Lietuvos Respublika

LRVK – Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija

NMPP – Nacionalinis mokinių pasiekimų patikrinimas

NPP – Nacionalinis pažangos planas

OSP – oficialiosios statistikos portalas

PIRLS – tarptautinis suaugusiųjų pasiekimų patikrinimas *Progress in International Reading Literacy Study*

PISA – tarptautinis 15-mečių gebėjimų tyrimas *Programme for International Student Assessment*

PUPP – Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimas

QS WUR – QS pasaulio universitetų reitingas (angl. *QS World University Rankings*)

ŠMSM – Švietimo, mokslo ir sporto ministerija

ŠPP – Švietimo plėtros programa

MPP – Mokslo plėtros programa

TIMSS – tarptautinis moksleivių matematikos ir gamtos mokslų pasiekimų patikrinimas *Trends in International Mathematics and Science Study*

VK – Valstybės kontrolė

VBE – Valstybiniai brandos egzaminai

VU – Vilniaus universitetas

Santrauka

Šiame dokumente pristatomas Nacionalinio pažangos plano (toliau – NPP) strateginio vertinimo bandomojo tyrimo metodika ir jos išbandymo rezultatai. Bandomojo tyrimo **tiksiai** – paruošti NPP 2021–2030 strateginių tikslų poveikio rodiklių pažangos vertinimo **metodiką** ir išbandyti ją atliekant **programos dalies vertinimą**.

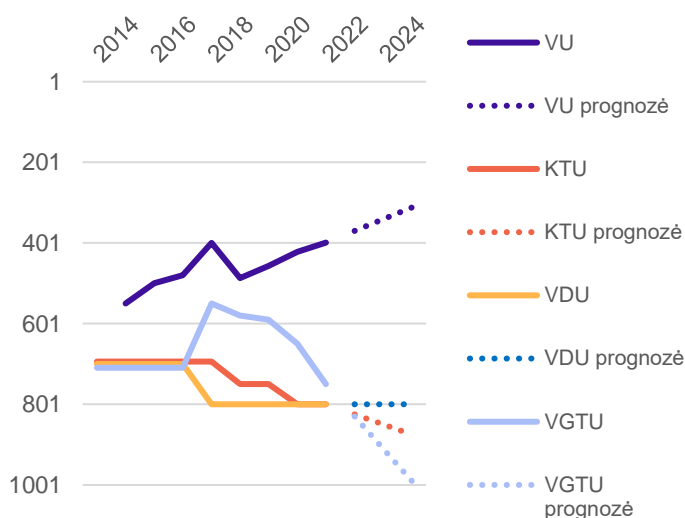
Tikslo pažangos vertinimo **metodika** susideda iš trijų žingsnių: 1) tikslo poveikio rodiklių pažangos vertinimo, 2) tikimybės pasiekti 2025 m. tarpines siektinas reikšmes vertinimo ir 3) poveikio veiksnių identifikavimo.

- 1) Rodiklių reikšmių pažanga vertinama nuo NPP patvirtinimo 2020 m. Atsižvelgiant į pokyčio kryptį, tempą ir stabilumą pagal pasiektą pažangą tikslo rodikliai skirstomi į tris kategorijas (antras skyrius, 3 lentelė). Kontekstinei analizei pasirinktas 2014–2022 m. laikotarpis.
- 2) Tikimybė pasiekti tarpines siektinas reikšmes vertinama sudarant prognozes, grįstas NPP pradinėmis ir vėlesniais metais prieinamomis rodiklių reikšmėmis. Atsižvelgiant į prognozavimo rezultatus pagal tikimybę pasiekti 2025 m. tikslus rodikliai skaidomi į tris kategorijas (antras skyrius, 5 lentelė).
- 3) Identifikuojant poveikio veiksnius siekiama atsakyti į klausimus, kokie veiksniai (įskaitant valstybės vykdomas priemones) turėjo įtakos rodiklių kitimui norima kryptimi, o kokie sudarė esmines kliūtis teigiamiems pokyčiams. Identifikuojant pokyčio veiksnius remiamasi antrinių šaltinių (strategijų, teisės aktų, tyrimų), statistinių duomenų analize ir autorių ekspertinėmis žiniomis.

Mokymosi visą gyvenimą lygis augo. 2020–2021 m. per paskutines 4 savaites besimokiusių 25–64 metų asmenų dalis padidėjo nuo 7,2 proc. iki 8,5 procentų (ES vidurkis 2020 m. – 9,2 proc.). Viena vertus, tai galėjo lemti mokymosi internetu galimybių augimas, suaugusiųjų švietimo specialistų sugebėjimas greitai prisitaikyti prie pandemijos sąlygų įgyvendinant įvairius švietimo projektus (Europos Komisija, 2021). Kita vertus, prie mokymosi visą gyvenimą lygio rodiklio šuolio galėjo prisidėti pokyčiai klausimyne, kuriuo Lietuvoje renkami Eurostat'o duomenys rodiklio apskaičiavimui. Siekiant aiškiau apibrėžti, kas yra neformalus mokymas, klausimyne atsirado daugiau pavyzdžių.

Jei rodiklio augimo tempas išliks nepakitęs, tikėtina, kad tarpinė suplanuota rodiklio reikšmė (10 proc.) bus pasiekta. Tarp tendencijų, kurios rodiklio augimą ateityje galėtų stabdyti, išskirtinas augantis mokymosi lygio atotrūkis tarp miesto ir kaimo (OECD, 2022) bei nepakankamas darbdavių įsitraukimas į mokymosi visą gyvenimą (toliau – MVG) procesą – mažėja tiesioginės įmonių išlaidos profesinio mokymo kursams, traukiasi įmonių, organizuojančių dirbančiųjų asmenų profesinės kvalifikacijos tobulinimą, dalis. (STRATA, 2022; EBPO, 2021; OECD, 2022).

Lietuvos universitetų vieta* QS pasaulio universitetų reitinguose: faktai ir prognozės

Duomenys: QS WUR, skaičiavimai: STRATA

kvalifikacijos darbuose rodikliai (STRATA, 2022a). Šį reiškinį galėjo lemti iki rekordinių aukštumų augęs darbuotojų trūkumas (Lietuvos bankas, 2022).

Toliau didėja aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis.

2020–2021 m. Lietuvoje aukštąjį išsilavinimą įgijusių 25–34 m. asmenų dalis didėjo 1,3 proc. p iki 57,5 proc. ir toliau reikšmingai viršijo ES vidurkį (2021 m. – 41,2 proc.). Taigi pagrįsta tikėtis, kad tarpinė siektina 2025 m. reikšmė bus pasiekta. Vis dėlto, kitoms sąlygoms nekintant, ateityje aukštąjį išsilavinimą įgijusių 25–34 m. asmenų dalis gali mažėti dėl 2008–2021 m. stebėto be pertraukos mokslus aukštosiose mokyklose tęsiančių vidurinių mokyklų abiturientų dalies mažėjimo nuo 79 proc. iki 61 procento. Reikšmingą įtaką rodikliui darys migracijos srautai. Šiai amžiaus grupei priklausantys asmenys migruoja aktyviausiai.

Pažymėtina, kad 2020–2021 m. gerėjo ir absolventų įsidarbinimo aukštos

Vilniaus universitetas (VU) nuosekliai kyla pasauliniuose universitetų reitinguose, tačiau sistemos mastu Lietuvos aukštųjų mokyklų konkurencingumas tarptautinėje erdvėje išlieka žemas. Nuo 2020 m., kai buvo patvirtintas NPP, iki 2022 m. QS pasaulio universitetų reitinguose (angl. *QS World University Rankings*) VU pakilo per 58 pozicijas iki 400-tos vietos. Jei VU pozicija ir toliau gerės tuo pačiu tempu, kaip 2020–2022 m., tarp 300 geriausių universitetų jis pateks jau 2027 m. Taigi bus pasiektas 2030 m.¹ tikslas, kad į QS reitingų geriausių universitetų 300-uką patektų bent vienas Lietuvos universitetas. Likusių QS reitinguojamų Lietuvos aukštojo mokslo institucijų pozicijos stagnavo arba prastėjo. Todėl jei neįvyks reikšmingi teigiami pokyčiai, tikimybė, kad bus pasiektas 2030 m. tikslas ir į QS reitingų geriausiųjų 500-tuką pateks du Lietuvos universitetai, žema. Postūmų universitetų konkurencingumo didėjimui gali suteikti Susitarime dėl švietimo politikos ir Mokslo bei studijų įstatymo pakeitimuose numatytas finansavimo studijoms bei moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai (MTEP) didinimas ir aukštųjų mokyklų finansavimo modelio papildymas skatinamuoju finansavimu už veiklos rezultatus.

Auga švietimo sistemos aprėptis: didėja vidurinį ir išsilavinimą įgijusių asmenų dalis, bendras švietimo sistemoje praleidžiamų metų skaičius. Besitęsiantis vidurinį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies ir švietimo sistemoje praleidžiamų metų skaičiaus augimas lėmė ir Lietuvos švietimo balo pagal EBPO gerovės indekso didėjimą. 2019–2022 m. Lietuvos balas pakilo nuo 7,3 iki 7,7 (arba iš 18 į 13 vietą EBPO), taigi laikotarpio pabaigoje viršijo 2025 m. siekiamą tarpinę reikšmę. Lyginant su kitomis formalaus ugdymo pakopomis, labiausiai didėjo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo aprėptis. 2014–2021 m. ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme dalyvaujančių moksleivių dalis padidėjo 15 proc. p., o vien 2020–2021 m. – 8 proc. punktais. Šias tendencijas galima sieti su amžiaus, nuo kurio socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams turi būti taikomas privalomas ikimokyklinis ugdymas, ankstinimu ir priemonėmis, skirtomis tobulinti pavežėjimo iki ikimokyklinio ugdymo įstaigų paslaugų prieinamumą kaimiškose vietovėse (OECD, 2021).

Lietuvos mokinių pasiekimai negerėja. NPP fiksuota pradinė PISA mokinių pasiekimų rodiklio reikšmė stebėta 2018 m., nuo tada nauji PISA tyrimai nebuvo atlikti. Remiantis valstybinių brandos egzaminų (toliau – VBE) ir pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo (toliau – PUPP) rezultatais moksleivių pasiekimai nuo 2018 m. negerėjo. 2022 m. matematikos PUPP ir VBE rezultatai buvo prasčiausi nuo 2018 m.: PUPP balų vidurkis siekė vos 4,2, o matematikos VBE išlaikiusių kandidatų dalis – 65 procentus (NŠA, 2022). Remiantis VBE laikymo rezultatais, nedidėjo ir švietimo įtrauktis: pasiekimų atotrūčiai tarp socialiai pažeidžiamoms grupėms priklausančių – kilusių iš žemų pajamų šeimų, turinčių specialiųjų poreikių – ir likusių moksleivių išliko nepakitę arba augo. Tikėtina, kad prie pasiekimų skirtumų augimo prisidėjo nuotolinis mokymas 2020 metais (Jusienė, 2021).

Atsižvelgiant į nacionalinių patikrinimų rezultatus ir įvertinus istorinę (2006–2018 m.) PISA rodiklių raidą tikimybė, kad 2025 m. bus pasiektas tarpinis tikslas tarp PISA tyrime dalyvaujančių šalių pakilti į 16 vietą, galima laikyti žema. Atsižvelgiant į ankstesniuose tyrimuose identifikuotas problemas (ESTEP, Visionary Analytics 2019; EBPO, 2021; VK, 2020), siekiant gerinti mokinių pasiekimus ypač svarbu sėkmingai įgyvendinti plėtros programų priemonės, skirtas į pedagogo profesiją pritraukti aukštos kvalifikacijos specialistus, susijusias su ugdymo programų atnaujinimu, aprūpinimu informacinių, komunikacinių technologijų ir gamtos mokslų mokymo priemonėmis, ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumu, mokinių pasiekimų skirtumų mažinimu.

Apibendrinant, gerėja švietimo apimčių rodikliai, tačiau švietimo veiksmingumo, įtraukties ir kokybės gerėjimo signalai silpni. Mokymosi visą gyvenimą lygis artėja prie ES vidurkio, toliau auga aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis, bendras švietimo sistemoje praleidžiamų metų skaičius. Dėl šių poslinkių 2019–2021 m. Lietuva pagal EBPO švietimo indeksą pakilo iš 18 vietos į 13. Vis dėlto, mokinių pasiekimai negerėja, pasiekimų atotrūčiai tarp socialiai pažeidžiamų grupių ir likusių moksleivių išlieka reikšmingi ir nemažėja. Sistemos mastu aukštųjų mokyklų konkurencingumas išlieka žemas, tačiau VU stabiliai kyla tarptautiniuose reitinguose.

¹ 2025 m. siekiamos tarpinės rodiklių, susijusių su Lietuvos universitetų tarptautiniu konkurencingumu, reikšmės nesiskiria nuo pradinės.

Rekomendacijos

	Strateginis siūlymas/rekomendacija	Atsakinga institucija
Dėl aukštojo mokslo kokybės ir konkurencingumo (rodikliai 3.5 ir 3.6)	Atsižvelgiant į pastebėtas tendencijas, rekomenduojama ypatingą dėmesį skirti šioms švietimo (ŠPP) ir mokslo plėtros programose (MPP) numatytoms priemonėms: 1. Siekiant užtikrinti tolesnį absolventų išsilavinimo atitikties darbo rinkos poreikiams gerėjimą ypač svarbu užtikrinti susijusių ŠPP priemonės „Užtikrinti efektyvų mokslo ir studijų sistemos valdymą“ ir MPP priemonės „Sudaryti sąlygas kokybiškoms, tarptautiškoms ir prieinamoms studijoms“ veiklų tęstinumą ilgalaikėje perspektyvoje. 2. Siekiant padidinti aukštųjų mokyklų konkurencingumą tarptautinėje erdvėje svarbu laiku ir kompleksiskai įgyvendinti visus planuojamus aukštojo mokslo finansavimo pokyčius (numatytus Politinių partijų susitarime dėl švietimo politikos, Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimuose bei MPP priemonės „Užtikrinti efektyvų mokslo ir studijų sistemos valdymą“ veiklose) ir užtikrinti jų tęstinumą ilgalaikėje perspektyvoje.	ŠMSM
Dėl moksleivių pasiekimų (rodikliai 3.1, 3.2)	Siekiant gerinti mokinių pasiekimus siūloma ypatingą dėmesį skirti ŠPP priemonėms, skirtoms: 1. Į pedagogo profesiją pritraukti aukštos kvalifikacijos specialistus, susijusioms su ugdymo programų atnaujinimu, aprūpinimu informacinių, komunikacinių technologijų ir gamtos mokslų priemonėmis, mokinių pasiekimų skirtumų mažinimu (kaip „Tūkstantmečio mokyklų“, EDTECH programa). 2. Didinti ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumui (kaip priemonė „Užtikrinti visiems prieinamą ankstyvąjį ugdymą“).	ŠMSM
Dėl rodiklių rinkinio pildymo	Atsižvelgiant į tai, kad trečiajame NPP tikslu užkoduotas siekis „didinti švietimo įtrauktį“, rekomenduojama tikslo poveikio rodiklių rinkinį papildyti rodikliu(-iais), kurie leistų stebėti socialiai pažeidžiamoms grupėms priklausančių ir likusių mokinių pasiekimų atotrūkį. Pavyzdžiui, pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimą pagrindiniu arba aukštesniu lygiu išlaikiusių moksleivių dalies atotrūkis tarp gaunančių finansinę paramą ir likusių moksleivių.	ŠMSM

Įvadas

Šiame dokumente pristatomas Nacionalinio pažangos plano (toliau – NPP) strateginio vertinimo bandomojo tyrimo metodika ir jos išbandymo rezultatai. Bandomojo tyrimo **tiksiai** – paruošti NPP 2021–2030 strateginių tikslų poveikio rodiklių pažangos vertinimo **metodiką** ir išbandyti ją atliekant **programos dalies vertinimą**.

Vertinimo metodika parengta vadovaujantis Programų vertinimo metodikos taikymo rekomendacijomis (LR Finansų ministerija, 2011). Atsižvelgiant į tai, kad programos įgyvendinimas yra ankstyvame etape, metodika orientuota į programos **rezultatyvumo** vertinimą. Atliekant programos rezultatyvumo vertinimą siekiama atsakyti į klausimus:

- Koks yra programos tikslų ir uždavinių pasiekimo, priemonių įgyvendinimo laipsnis?
- Kokia tikimybė, kad bus pasiektos NPP numatytos tarpinės reikšmės?
- Kokie pagrindiniai veiksniai (įskaitant valstybės vykdomas priemones) sudarė esmines kliūtis pasiekti aukštesnius rezultatus arba veikė rodiklių kitimą norima kryptimi?
- Kokiais būdais galima pagerinti tikslų pasiekiamumą? (LR Finansų ministerija, 2011a)

Metodika išbandoma atliekant NPP programos dalies skirtos tikslui „Didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams“ vertinimą. Vertinimas atliekamas tikslo poveikio rodiklių lygmenyje. Galimas trejopas programos **vertinimo rezultatų panaudojimas**:

- Sprendimų priėmimui – siekiant priimti politinius ar administracinius sprendimus dėl geresnių programų rezultatų;
- Atsiskaitymui – siekiant atsiskaityti Lietuvos aukščiausios valdžios institucijoms, suinteresuotoms grupėms ar visuomenei už NPP programos vykdymą;
- Mokymuisi ir žinių formavimui – vertinimai gali prisidėti prie naujų žinių įgijimo, kurios svarbios tobulinant institucijų veiklą ir siekiant efektyviai naudoti valstybės biudžeto lėšas.

Pirmoje leidinio dalyje pristatomas metodikos išbandymui pasirinktas vertinimo objektas: trečiasis NPP strateginis tikslas – didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams – ir jo poveikio rodikliai. Antroje dalyje pristatoma vertinimo metodika, o antroje – trečioje dalyje pateikiami bandomojo programos dalies vertinimo rezultatai: tikslo poveikio rodiklių retrospektyvinės analizės rezultatai, įžvalgos dėl nustatytų tendencijų galimybių pasiekti 2025 m. suplanuotas rodiklių reikšmes, pagrindiniai pažangos veiksniai ir kliūtys progresui.

1. Bandomojo tyrimo objektas

Bandomajam tyrimui pasirinktas trečiasis NPP strateginis tikslas – didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams. Tikslą rodikliai pateikiami pirmoje lentelėje. Trečiasis strateginis tikslas pasirinktas atsižvelgiant į institucijoje sukauptas dalykines kompetencijas ir Bandomajam tyrimui skirtus laiko resursus.

1 lentelė. Trečiojo strateginio tikslo poveikio rodikliai

Eil. Nr.	Poveikio rodiklis (pavadinimas)	Matavimo vienetas	Pradinė situacija	Tarpinė	Galutinė siektina reikšmė 2030 m.	Duomenų šaltinis	
			(metai)	siektina reikšmė 2025 m.			
1	Lietuvos švietimo balas pagal EBPO gerovės indeksą	balas	7,3 (2019)	7,5	8	EBPO	
2	Lietuvos pozicija tarp Europos ekonominės erdvės (EEE) šalių pagal EBPO PISA tyrimų mokinių pasiekimų vidurkius (visose tarptautinių tyrimų srityse)	vieta	21–27 (pataisyta 19–25*) (2018)	16	10	EBPO	
3	Aukštąjį išsilavinimą turinčių 25–34 metų gyventojų dalis	procentai	56,2 (2020)	ne mažiau nei ES vidurkis	ne mažiau nei ES vidurkis	Eurostatas	
4	Per paskutines 4 savaites besimokiusių 25–64 metų asmenų dalis	procentai	7,2 (2020)	10	15	Eurostatas	
5-6	Aukštųjų mokyklų, patenkančių į QS World University Rankings reitingą, skaičius	vienetai	5. Į 500-uką,	1 (2020**)	1	2	QS World University Rankings
			6. Į 300-uką	iš jų: 0 (2020**)	0		

Šaltinis: 2021–2030 metų nacionalinis pažangos planas

*ŠMSM patikslinta reikšmė pašalinus techninę klaidą

** NPP nenurodyta, papildyta tyrimo autorių

2. Bandomojo tyrimo metodika

Antroje lentelėje pateikiami išbandymo ataskaitai pasirinkti klausimai ir metodinių sprendimų apibendrinimas. Tolesniuose poskyriuose metodiniai žingsniai pristatomi detaliau.

2 lentelė. Bandomojo tyrimo ataskaitos klausimai ir metodinių sprendimų apibendrinimas

Klausimai	Metodai ir šaltiniai	Apribojimai
Kur esame ir kur link einame? Kiek pažengėme artėdami prie NPP užsibrėžtų tikslų? Kiek tikėtina, kad pasieksime NPP 2025-iesiems metams išsikeltus tikslus? Švieslentė: stiprybės ir silpnybės. Kas pavyko, kur esame stiprūs? Kur didžiausias atotrūkis ir esminės problemos?	Tikslo poveikio rodiklių reikšmių retrospektyvinė analizė (2014–2022 m., ypatingą dėmesį skiriant 2020–2022 m.*). Lietuvos ir ES–27, Lenkijos, Estijos, Latvijos ir (esant poreikiui) kitų pasirinktų valstybių rodiklių palyginimas (2014–2022 m.*). Tikslo poveikio rodiklių reikšmių ekstrapoliacija 2022–2025 m.*	Tikslo poveikio rodikliai keliais metais atsilieka. Kai kurie rodikliai nebematuojami arba dar neatnaujinti.
Kokie pokyčio veiksniai turėjo įtakos progresui? Kokie veiksniai (įskaitant valstybės vykdomas priemones) turėjo įtakos rodiklių kitimui norima kryptimi? Kokie veiksniai (įskaitant valstybės vykdomas priemones) sudarė esmines kliūtis teigiamiems pokyčiams?	Kitų, nei tikslo poveikio, rodiklių statistinių duomenų analizė (orientuojantis į 2014–2022 m.). Antrinių šaltinių (strategijų, teisės aktų, tyrimų) analizė. Ekspertinis vertinimas.	Duomenys ir tyrimai keliais metais atsilieka. Dalies galimų pokyčio veiksnių (įskaitant valstybės vykdomas priemones) poveikis analizės atlikimo metu nėra įvertintas (trūksta reikalingų antrinių šaltinių).

Šaltinis: sudaryta autorių

*atvejais, kai prieinami duomenys.

Metodika parengta remiantis kelių tipų vertinimų pavyzdžiais:

1. Naujausiais ESIF vertinimais, kaip 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos vertinimas ir atskirų prioritetų įgyvendinimo vertinimai (e. g. ESTEP, Visionary Analytics, 2018; PPMI, 2020).
2. Ankstesnėmis Lietuvos strateginių dokumentų pažangos vertinimo ataskaitomis (e. g. Visionary Analytics, 2014; LRVK, 2019).
3. Kitų valstybių nacionalinių plėtros planų pažangos vertinimo ataskaitomis. Bandomojo tyrimo metu nacionalinės plėtros planus, pagal aprėptį palyginamas su Lietuvos NPP, turėjo santykinai nedaug Europos valstybių. 2018 m. tarp ES šalių analogiškus planus turėjo tik Lietuva ir Estija (Admos O. Et al., 2019; EK, 2018).
4. Kitų šalių sektoriinių strategijų pažangos vertinimo ataskaitomis (e. g. Airijos Sveikatos departamentas, 2021; Airijos finansų departamentas, 2020).

2.1. Rodiklių reikšmių retrospektyvinė analizė

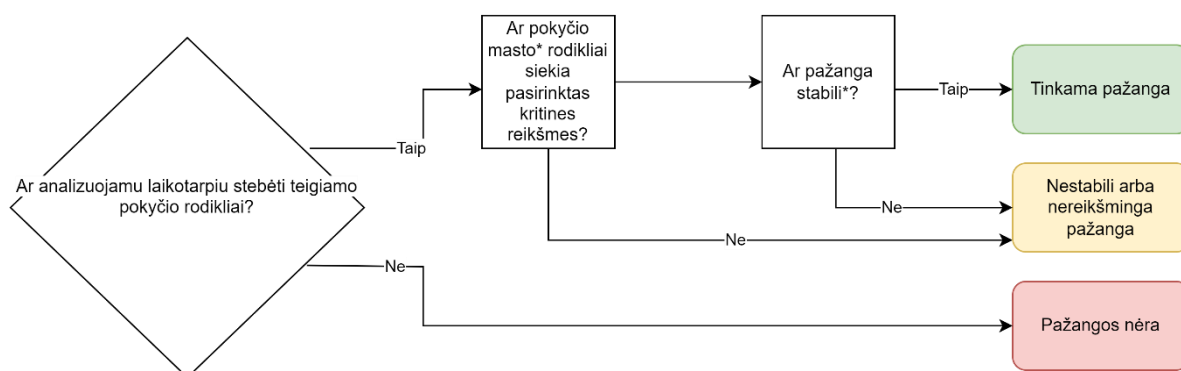
Rodiklių reikšmių pažanga retrospektyviai vertinama nuo NPP patvirtinimo 2020 m. Vertinant istorines tikslo poveikio rodiklių kaitos tendencijas nustatoma pokyčio kryptis, tempas (vidutinis metinis pokytis analizuojamu laikotarpiu), stabilumas. Atsižvelgiant į pastebėtas raidos charakteristikas **pagal pasiektą pažangą** tikslo rodikliai skirstomi į kategorijas (trečia lentelė).

3 lentelė. Tikslo poveikio rodiklio pažangos kategorijos

Kategorija	Žymėjimas (pasirinktinai)
Pažanga tinkama. Rodikliai gerėja stabiliai (remiantis grafine analize) ir reikšmingai arba siektina tarpinė ir galutinė reikšmės pasiektos.	
Nestabili arba nereikšminga pažanga. Rodikliai gerėja nestabiliai arba nereikšmingai.	
Pažangos nėra. Rodikliai analizuojamu laikotarpiu negerėja, rodiklių reikšmės reikšmingai žemesnės, nei siekiamos.	

Šaltinis: sudaryta autorių

1 pav. Tikslų kategorizavimo algoritmas

Šaltinis: sudaryta autorių

*Pokyčio masto ir stabilumo rodikliai pateikiami ketvirtoje lentelėje

Rodikliai ir metodai, kurie gali būti pasitelkiami identifikuojant reikšmingus ir stabilus pokyčius, pateikiami ketvirtoje lentelėje. Rodikliai ir jų kritinės reikšmės bus patikslintos po ataskaitos išbandymo ir rezultatų aptarimo su LRVK. Atsižvelgiant į duomenų prieinamumą bei galimų rodiklių privalumus ir trūkumus, bandomosios ataskaitos rengimo metu nereikšmingais bus laikomi pokyčiai, kurių mastas pagal rodiklį 1.1 nesieks NPP numatyto detaliausio rodiklio stebėsenos vieneto (pavyzdžiui, dešimtosios dalies). Nestabilūs pokyčiai bus nustatomi remiantis grafine analize. Atvejais, kai prieinami mažiau nei trys stebėjimai, stabilumas vertinamas nebus.

4 Reikšmingos ir stabilios pažangos nustatymo kriterijai

1. Pokyčio masto rodikliai: reikšmingos pažangos nustatymo kriterijai	2. Stabilios pažangos nustatymo kriterijai
1.1 Pokytis nuo NPP pradinės reikšmės (pagrindinis rodiklis)	2.1 Remiantis grafine analize
1.2 Vidutinis metinis procentinis pokytis nuo pradinės reikšmės (kontekstinis rodiklis)	

1.3 Vidutinis metinis procentinis pokytis analizuojamu laikotarpiu 2014–2022 m. laikotarpiu (kontekstinis rodiklis)	

Šaltinis: sudaryta autorių

Kontekstinei analizei pasirinktas 2014–2022 m. laikotarpis. Laikotarpio pradžia pasirinkta siekiant užtikrinti, kad analizei naudojama duomenų laiko eilutė būtų tebeaktuali ir sudarytų prielaidas tendencijas nustatyti kuo patikimiau. Bet to, 2014 m. sutampa su praėjusio ES investicijų laikotarpio pradžia, o tai leidžia analizuoti santykinai vientisą viešosios politikos planavimo ir įgyvendinimo laikotarpį. Atvejais, kai rodiklio reikšmės stebimos retai, analizei gali būti pasitelkiami ilgesnio laikotarpio duomenys. Jei rodiklio 2014 m. reikšmė nėra prieinama, naudojamos vėlesnės rodiklio reikšmės. Jei rodiklio 2022 m. reikšmė neprieinama, naudojamos ankstesnės, naujausios prieinamos, rodiklio reikšmės. Lietuvos pažanga lyginama su ES–27, Lenkijos, Estijos, Latvijos ir (esant poreikiui) kitų pasirinktų valstybių rodikliais.

2.2. Galimybių pasiekti suplanuotas rodiklių reikšmes prognozavimas

Prognozuojamos reikšmės skaičiuojamos remiantis 2020 m. ir vėlesniais metais prieinamomis rodiklių reikšmėmis. Prognozuojama reikšmė 2025 m. gaunama skaičiuojant vidutinį metinį rodiklio pokytį ir gautą pokytį pridėdant prie rodiklio reikšmės kasmet iki 2025 m. Taigi daroma prielaida, kad ateityje rodiklio reikšmės keisis taip pat, kaip keitėsi praeityje.

$$2025 \text{ m. reikšmė} = \text{dab. reikšmė} + \frac{\text{dab. reikšmė} - 2020 \text{ m. reikšmė}}{\text{dab. metai} - 2020} \times (2025 - \text{dab. metai})$$

Atsižvelgiant į prognozavimo rezultatus ir vidinius bei išorinius rodikliui įtaką darančius veiksnius pagal **tikimybę pasiekti 2025 m. tikslus** rodikliai gali būti skaidomi į tris kategorijas (penkta lentelė).

5 lentelė. Tikimybės pasiekti tarpinę siektiną reikšmę kategorijos

Kategorija	Žymėjimas (pasirinktinai)
Aukšta tikimybė pasiekti reikšmę – reikšmė bus pasiekta, nebent įvyks reikšmingi neigiami pokyčiai, kurie iš esmės pakeis pažangos tendencijas	
Vidutinė tikimybė pasiekti reikšmę – pažanga nestabili arba per lėta, reikšmė bus pasiekta jei laikysis teigiamos tendencijos	
Žema tikimybė pasiekti reikšmę – reikšmė nebus pasiekta, nebent įvyks reikšmingi teigiami pokyčiai, kurie iš esmės pakeis pažangos tendencijas	

Šaltinis: sudaryta autorių

2.3. Poveikio veiksnių identifikavimas

Identifikuojant poveikio veiksnius siekiama atsakyti į klausimus:

- 1) Kokie veiksniai (įskaitant valstybės vykdomas priemones) turėjo įtakos rodiklių kitimui norima kryptimi?
- 2) Kokie veiksniai (įskaitant valstybės vykdomas priemones) sudarė esmines kliūtis teigiamiems pokyčiams?

Poveikio veiksniai identifikuojami remiantis:

- 1) Kitų, nei tikslo poveikio rodiklių, statistinių duomenų analize (orientuojantis į 2014–2022 m.). Pavyzdžiui, oficialiosios statistikos (kaip OSP, Eurostat), tarptautinių tyrimų (kaip 3-iajam strateginiam tikslui aktualūs PISA, TIMSS, PIRLS).
- 2) Antrinių šaltinių (strategijų, teisės aktų, tyrimų) analizė. Siekiant identifikuoti poveikio veiksnius aktualių šaltinių pavyzdžiai pateikiami šeštoje lentelėje.
- 3) Ekspertiniu vertinimu.

6 lentelė. Aktualių antrinių šaltinių pavyzdžiai

Sritis	Šaltinis (užsakovas)	Pavadinimas/tipas
3-iajam strateginiam tikslui aktualūs šaltiniai	LR valstybės kontrolė	Vertinimai, apžvalgos, valstybės auditas. Pavyzdžiui: - <i>Ar užtikrinama studijų kokybė aukštosiose mokyklose, 2021</i> - <i>Ar pokyčiai švietime lemia geresnius mokinių pasiekimus, 2020</i> - <i>Ar išnaudojame ikimokyklinio ugdymo galimybes sėkmingesnei vaikų ateičiai užtikrinti, 2018</i>
	Įvairios LR ministerijos	Metinės veiklos ataskaitos. Pavyzdžiui: ŠMSM, <i>Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos 2021 m. metų veiklos ataskaita, 2022</i>
	Įvairios LR ministerijos	Poveikio vertinimai. Pavyzdžiui: - PPMI, <i>Švietimo ir mokslo srities prioritetų „Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas“ ir „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ poveikio vertinimas, 2020</i> - ESTEP, Visionary Analytics, <i>2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas, 2019</i>
	Įvairios LR ministerijos	Teminės apžvalgos. Pavyzdžiui: - NŠA, <i>Ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtra. Iššūkiai, 2022</i> - ŠMSM, <i>Mokyti niekada nevēlu, arba suaugusiųjų švietimas Lietuvoje, 2022</i> - ŠMSM, <i>Kiek teisingas Lietuvos bendrasis ugdymas, palyginti su kitomis Europos šalimis?, 2021</i>
	EK	European Semester country reports (annual)
	EK	Education and Training Monitor (annual)
	EBPO	EBPO Skills outlook (biennial)
	EBPO	EBPO Education policy outlook (annual)
	EBPO	EBPO Education at glance (annual)
	EBPO	EBPO employment outlook (annual)
EBPO	The Missing Entrepreneurs	
EBPO	EBPO Compendium of productivity indicators (annual)	
EBPO	EBPO Labour Force Statistics (annual)	

Šaltinis: sudaryta autorių

3. Bandomojo tyrimo rezultatai

Trečioje dalyje pateikiami ataskaitos išbandymo rezultatai: tikslo poveikio rodiklių retrospektyvinės analizės rezultatai, įžvalgos dėl nustatytų tendencijų ir galimybių pasiekti 2025 m. suplanuotas rodiklių reikšmes ir poveikio veiksmų analizė. Priede pateikiamas Lietuvos ir pasirinktų šalių rodiklių palyginimas.

7 lentelė. Rodiklių švieslentė: tikslas didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams. Pažanga vertinama nuo pradinės NPP reikmės.

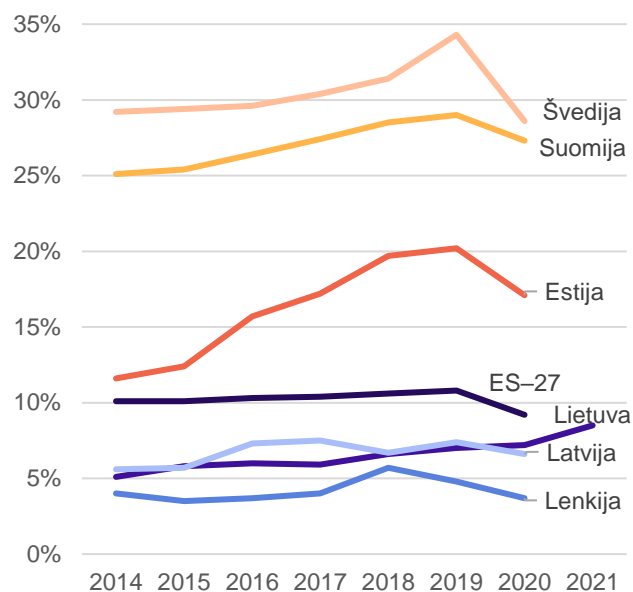
Rodiklis	Pradinė situacija (metai)	Tarpinė siektina reikšmė 2025 m.	2022 m. prieinama reikšmė (metai)	Rodiklio pokytis	Pažangos vertinimas	
Per paskutines 4 savaites besimokiusių 25–64 metų asmenų dalis	7.2% (2020)	10%	8.5% (2021)	+1.3 proc. p.	Rodiklio pažanga tinkama, tačiau tolesnį rodiklio augimą gali stabdyti augantis mokymosi lygio atotrūkis tarp miesto ir kaimo bei nepakankamas darbdavių įsitraukimas į MVG procesą – mažėja tiesioginės įmonių išlaidos profesinio mokymo kursams, traukiasi įmonių, organizuojančių dirbančių asmenų profesinės kvalifikacijos tobulinimą, dalis.	
Lietuvos švietimo balas pagal EBPO gerovės indeksą	7.3 (2019)	7.5	7.7 (2022)	+0.4	Rodiklio pažanga tinkama, tačiau augo tik indekso rodikliai, apibūdinantys švietimo apimtį. Tikėtina, kad ateityje indekso augimą ribos stabiliai žemi švietimo kokybės – mokinių pasiekimų – rodikliai.	
Aukštąjį išsilavinimą turinčių 25–34 metų gyventojų dalis	56.2% (2020)	ne mažiau nei ES vidurkis	57.5% (2021; ES – 41,2)	+1.3 proc. p.	Rodiklio pažanga tinkama. Kitoms sąlygoms nekintant, ateityje aukštąjį išsilavinimą įgijusių 25–34 m. asmenų dalis gali mažėti dėl nuo 2008 stebėto mokslus aukštosiose mokyklose tęsiančių abiturientų dalies mažėjimo. Reikšmingą įtaką rodikliui darys migracijos srautai.	
Aukštųjų mokyklų, patenkančių į <i>QS World University Rankings</i> reitingą, skaičius. Iš jų:	į 300-uką:	0 (2020)	0	0 (2022)	0	Nors į 300-tuką patenkančių universitetų skaičius išliko nepakitęs, pažanga tiklso atžvilgiu tinkama, nes VU stabiliai artėjo prie 300-vietos. Jeigu VU vietos reitinguose augimo tempas nesikeis, bus pasiekta ir 2030 m. siektina reikšmė.
	į 500-uką:	1 (2020)	1	1 (2022)	0	Pažangos nėra. Dėl stabiliai gerėjančios VU vietos reitinguose tikėtina, kad šiuo metu jau pasiekta tarpinė siektina reikšmė bus išlaikyta. Vis dėlto, kadangi kitų, nei VU, universitetų vieta reitinge išlieka stabilūs arba žemėja, tikimybė, kad bus pasiekta 2030 m. siektina reikšmė, išlieka žema.
Lietuvos pozicija tarp Europos ekonominės erdvės (EEE) šalių pagal EBPO PISA tyrimų mokinių pasiekimų vidurkius (visose tarptautinių tyrimų srityse)	20–26* (2018) *	16	20–26 (2018)	n. d.	Po pradinės reikšmės nauji PISA tyrimai nebuvo atlikti, o remiantis alternatyviais rodikliais pažangos nėra. Remiantis pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimų ir valstybinių brandos egzaminų (VBE), rezultatais mokinių pasiekimai negerėjo. Remiantis, VBE laikymo rezultatais, nedidėjo ir švietimo įtrauktis: pasiekimų atotrūkiu tarp socialiai pažeidžiamoms grupėms priklausančių – kilusių iš žemų pajamų šeimų, turinčių specialiųjų poreikių – ir likusių moksleivių išliko nepakitę arba augo.	

* Reikšmė pataisyta po NPP patvirtinimo.

Mokymosi visą gyvenimą lygis² padidėjo nuo 7,2 proc. 2020 m. iki 8,5 proc. 2021 m., tačiau vis dar nesiekia ES vidurkio (9,2 proc. 2021 m.) ir daugiau nei 3 kartus atsilieka nuo tokių šalių kaip Suomija ir Švedija (2 pav.). Nagrinėjant rodiklio kaitą nuo 2014 m. matyti, kad vidutinis metinis procentinis pokytis siekė apie 8 proc., tačiau 2021 m. fiksuotas žymesnis 18 proc. šuolis.. Tai galėjo lemti šios priežastys:

1. **Suaugusiųjų švietimo specialistai gana gerai prisitaikė prie pandemijos**, o įgyvendinant įvairius, tarp jų - ES finansuojamus, švietimo projektus, švietimo srityje buvo toliau išlaikytas tempas (Europos Komisija, 2021).
2. **Mokymosi galimybių internetu augimas**, kurį lėmė COVID-19 situacija (pvz. Užimtumo tarnyba sudarė galimybę 2020 m. nemokamai mokytis Coursera internetinių mokymų platformoje).
3. 2020 metais Lietuvos statistikos departamentas **patikslino klausimyną**, kuriuo Lietuvoje renkami Eurostat'o duomenys rodiklio apskaičiavimui. Siekiant aiškiau apibrėžti, kas yra neformalus mokymas, klausimyne atsirado daugiau pavyzdžių – *mokymasis internetu ir darbovietės organizuojami mokymai.*

2 pav. Suaugusiųjų (24–65 m.), kurie per paskutines 4 savaites mokėsi, dalis

Duomenys: Eurostat

Remiantis rodiklio dinamika, tikėtina, kad 2025 m. bus pasiekta suplanuota rodiklio reikšmė (10 proc.), tačiau tam tikri požymiai signalizuoja apie rizikas, kurios gali lėtinti mokymosi visą gyvenimą masto augimą:

1. **Didėjantis atotrūkis tarp miesto ir kaimo.** Nors mokymosi visą gyvenimą lygį matuojantis rodiklis fiksuoja augimą, tačiau mokymosi apimtys nuosekliai didėjo tik mieste. 2021 m. rodiklio reikšmė mieste buvo 2 kartus didesnė už jo reikšmę kaime³ (skirtumas tarp miesto ir kaimo per metus (2020–2021 m.) padidėjo nuo 3,3 p. p. iki 5,1 p. p.). Tarp šio didėjančio atotrūkio priežasčių – skurdo lygio (didesnis kaime, nei mieste) apimtys⁴ ir išsilavinimo skirtumai⁵ (miestuose didesnė gyventojų dalis yra įgijusi aukštąjį išsilavinimą, o būtent žmonės su aukštuoju išsilavinimu dažniau dalyvauja tolesniame mokyme (OECD, 2022)).
2. **Nepakankamas darbdavių įsitraukimas į mokymosi visą gyvenimą procesą.** Lietuva patenka tarp šalių su mažiausiais darbuotojų dalyvavimo tęstiniame mokyme, kurį finansuoja darbdaviai, rodikliais (STRATA, 2022). Tarp priežasčių, OSP duomenimis sumažėjusi įmonių, organizuojančių dirbančių asmenų profesinės kvalifikacijos tobulinimą, dalis (nuo 61,6 proc. 2015 m. iki 54,1 proc. 2020 m.). Taip pat, sumažėjo tiesioginės įmonių išlaidos profesinio mokymo kursams (vienai kurso valandai 2015 m. skirta 14,0 eurų, o 2020 m. – 8,0 eurai). EBPO atkreipė dėmesį, kad reikšminga dalis (64 proc.) mūsų šalies įmonių tęstinio profesinio mokymo kainą yra įvardiję kaip priežastį, dėl kurios jos darbuotojams neteikia galimybių dalyvauti švietimo ir mokymo programose (EBPO, 2021). Kadangi, pagal EBPO atlikto tyrimo rezultatus, darbas yra faktiškai pagrindinis veiksnys Lietuvoje, motyvuojantis suaugusius

² Per paskutines 4 savaites besimokiusių 25–64 metų asmenų dalis

³ OSP duomenys. 2021 m. „Mokymosi visą gyvenimą lygis (25–64 metų amžiaus gyventojų)“ kaime – 5,0 proc.; mieste – 10,1 proc.

⁴ OSP duomenys. 2021 m. skurdo rizikos lygis kaime – 25,4 proc.; mieste – 17,4 proc.

⁵ OSP duomenys. 2021 m. „30-34 metų amžiaus gyventojų, įgijusių aukštą išsilavinimą, dalis“ kaime – 40,8 proc.; mieste – 67,6 proc.

dalyvauti mokymesi (OECD, 2022), tai išlaidų darbuotojų mokymui mažėjimas gali turėti neigiamos įtakos suaugusiųjų mokymo apimtims.

Aukštąjį išsilavinimą įgijusių 25–34 m. asmenų dalis Lietuvoje jau NPP 2021–2030 laikotarpio pradžioje viršijo ES vidurkį (41 proc.), o kartu 2025 m. keliamą tikslą, ir toliau lėtai, tačiau nuosekliai didėjo. 2022 m. Lietuvoje aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis 25–34 m. amžiaus grupėje siekė 57,5 proc., pagal šį rodiklį Lietuva buvo 4-ta ES. Taigi **pagrįsta tikėtis, kad 2025 m. tikslas bus pasiektas**. Vis dėlto, kitoms sąlygoms nekintant, ateityje tikėtinas rodiklio mažėjimas. Tai signalizuoja 2008–2021 m. stebėtas be pertraukos mokslus aukštosiose mokyklose tęsiančių vidurinių mokyklų abiturientų dalies nuosmukis nuo 79 proc. iki 61 procento (žemiausiame taške, 2018 m., mokslus tęsė 57 proc.). Reikšmingą įtaką aukštąjį išsilavinimą įgijusių 25–34 m. gyventojų daliai daro migracijos srutai. Šios amžiaus grupės asmenys migruoja aktyviausiai: pavyzdžiui, 2021 m. 25–34 m. asmenys sudarė 28 proc. visų emigrantų (palyginimui, 14 proc. visos populiacijos) ir 29 proc. visų imigrantų. Ši amžiaus grupė viena gausiausių ir tarp 2022 m. į Lietuvą atvykusių pabėgėlių iš Ukrainos (Europos migracijos tinklas, OSP, 2022).

2020–2021 m. gerėjo ir kai kurie absolventų išsilavinimo atitikties darbo rinkos poreikiams rodikliai: aukštųjų mokyklų absolventų, dirbančių aukštojo išsilavinimo nereikalaujančius darbus dalis mažėjo nuo 26 proc. iki 23,4 procentų (STRATA, 2022a). Absolventų padėtį darbo rinkoje galėjo gerinti iki rekordinių aukštumų augęs darbuotojų trūkumas, taip pat ir aukštos kvalifikacijos veiklose (Lietuvos bankas, 2022). Pažymėtina, kad ankstesnių tyrimų duomenimis tarptautiniame kontekste Lietuva išsiskirdavo palyginus aukšta horizontalia ir vertikalia absolventų kvalifikacijos ir darbo rinkoje reikalingų įgūdžių neatitiktimi (Europos Komisija, 2020; EBPO, 2021). Problema išliko ir aukštojo mokslo prieinamumo lygybė. 2020–2021 m. kilusių iš mažų pajamų šeimų, turinčių specialiųjų poreikių ir likusių moksleivių galimybių studijuoti aukštosiose mokyklose atotrūkis nemažėjo, galimybių studijuoti universitete atotrūkis neženkliai (1 proc. p.) augo (STRATA 2022b). Tai galima sieti su VBE rezultatų atotrūkio augimu, kurį galėjo lemti nuotolinis mokymas 2020 m. (plačiau – toliau).

Vilniaus universitetas (VU) nuosekliai kyla pasauliniuose universitetų reitinguose. Nuo 2020 m., kai buvo patvirtintas NPP, iki 2022 m. QS pasaulio universitetų reitinguose (angl. *QS World University Rankings*) **VU pakilo per 58 pozicijas** iki 400-tos vietos. Jei VU pozicija ir toliau gerės tuo pačiu tempu, kaip 2020–2022 m., tarp 300 geriausių universitetų jis pateks jau 2026 m. Taigi bus pasiektas 2030 m. tikslas, kad į QS reitingų geriausių universitetų 300-uką patektų bent vienas Lietuvos universitetas (2025 m. tarpiniai pasiekimai NPP nenumatyti, t. y. nesiskiria nuo pradinės reikšmės). Prielaidas VU konkurencingumo augimui analizuojamu 2014–2022 m. laikotarpiu sudarė universiteto dėstytojų kokybė, vertinama pagal dėstytojų ir studentų santykį (palyginimui, VU studentų/dėstytojų santykis – 79,8; VGTU – 36,3; KTU – 31,2; VDU – 14,3), taip pat tarptautinė akademinė reputacija (ypač gamtos mokslų srityse, tokiose kaip molekulinė biologija, chemija). Aukštesnį vertinimą lėmė ir išaugęs tarptautinio bendradarbiavimo ir tarptautinio akademinio personalo skaičius universitete bei pagerėjusi reputacija tarp darbdavių (QS Top Universities, 2022).

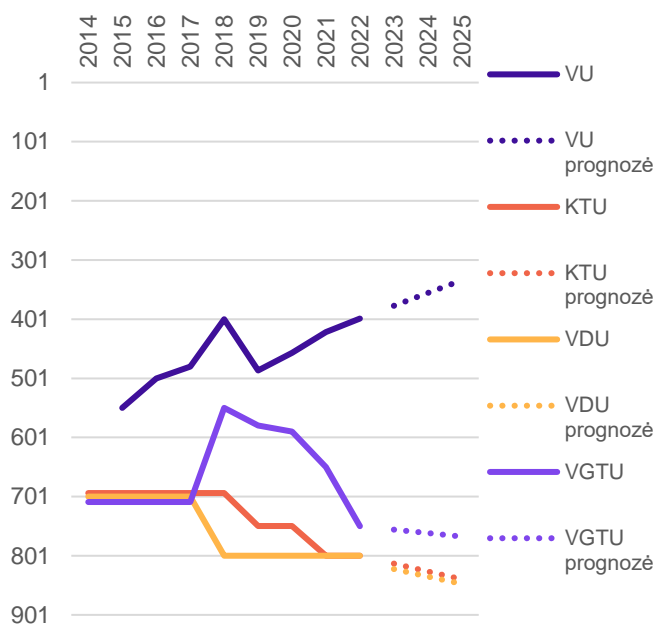
Sistemos mastu Lietuvos aukštųjų mokyklų konkurencingumas tarptautinėje erdvėje išlieka žemas. Nors VU pozicija QS reitinguose stabiliai gerėjo, likusių QS reitinguojamų Lietuvos aukštojo mokslo institucijų **pozicijos stagnavo arba prastėjo**. Todėl jei neįvyks reikšmingi teigiami pokyčiai, **tikimybė, kad bus pasiektas 2030 m. tikslas ir į QS reitingų geriausiųjų 500-tuką pateks du Lietuvos universitetai, žema**. 2025 m. tarpiniai pasiekimai nenumatyti, t. y. nesiskiria nuo pradinės reikšmės.

Didžiausią iššūkį Lietuvos universitetų konkurencingumui kelia nepakankamas aukštojo mokslo finansavimas.

Postūmų universitetų konkurencingumo didėjimui turėtų suteikti planuojami pokyčiai aukštojo mokslo finansavimo sistemoje. 2021 m. pasirašytas Politinių partijų susitarimas dėl švietimo politikos, numatantis nuoseklų aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų finansavimo didinimą. Planuojama, kad nuo 2022 m. kasmet tolygiai augant valstybės finansavimui, 2030 m. pabaigoje vienam studentui tenkančios lėšos sieks ne mažiau kaip 36 proc. BVP vienam gyventojui (2017 m. reikšmė – 25 proc.). 2030 m. valstybės biudžeto asignavimai moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai (MTEP) aukštajame moksle ir valdžios sektoriuje sieks ne mažiau kaip 1 proc. BVP, o iki 2024 m. pabaigos – ne mažiau kaip 0,75 proc. BVP (2018 m. reikšmė – 0,3 proc.). Kartu, iki 2024 m. numatyta įteisinti ir bazinį valstybės finansavimą MTEP veikloms. 2021 m. taip pat patvirtinti Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimai, kuriais numatyta, kad nuo 2024 m. finansavimo modelyje atsiras nauja dedamoji – skatinamasis finansavimas (LRS, 2021).

Laikantis numatyto aukštojo mokslo finansavimo plano, tikėtini teigiami pokyčiai Lietuvos universitetų pozicijose tarptautiniuose reitinguose.

3 pav. Lietuvos universitetų vieta* QS pasaulio universitetų reitinguose: faktai ir prognozės

Duomenys: QS WUR, skaičiavimai: STRATA

*Atvejais, kai QS WUR nurodomas vietų intervalas, grafike žymima palankesnė intervalo riba (aukštesnė vieta).

Auga švietimo sistemos aprėptis: didėja vidurinį ir išsilavinimą įgijusių asmenų dalis, bendras švietimo sistemoje praleidžiamų metų skaičius. Besitęsiantis vidurinį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies ir švietimo sistemoje praleidžiamų metų skaičiaus augimas prisidėjo ir Lietuvos švietimo balo pagal EBPO gerovės indekso didėjimą. 2019-2022 m. Lietuvos balas pakilo nuo 7,3 iki 7,7 (arba iš 18 į 13 vietą EBPO), taigi laikotarpio pabaigoje viršijo 2025 m. siekiamą tikslą. Lyginant su kitomis formalaus ugdymo pakopomis, labiausiai didėjo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo aprėptis. 2014–2021 m. ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme dalyvaujančių moksleivių dalis padidėjo 15 proc. p., o vien 2020–2021 m. – 8 proc. punktais. Šias tendencijas galima sieti su amžiaus, nuo kurio socialinės rizikos šeimose augantiems vaikams turi būti taikomas privalomas ikimokyklinis ugdymas, ankstinimu ir priemonėmis, skirtomis tobulinti pavežėjimo iki ikimokyklinio ugdymo įstaigų paslaugų prieinamumą kaimiškose vietovėse (OECD, 2021).

Lietuvos mokinių pasiekimai negerėja. NPP fiksuota pradinė PISA mokinių pasiekimų rodiklio reikšmė stebėta 2018 m., nuo tada nauji PISA tyrimai nebuvo atlikti. Lyginant su 2015 m., 2018 m. Lietuvos mokinių skaitymo, matematinio ir gamtamokslinio raštingumo gebėjimai gerėjo, tačiau pokytis nebuvo statistiškai reikšmingas. Ilguoju laikotarpiu, nuo tyrimo vykdymo pradžios 2006 m., reikšminga ir stabili pažanga taip pat nevyko. 2009–2018 m. stebėtas statistiškai reikšmingas skaitymo gebėjimų augimas (+9 taškai), tačiau gamtos pasiekimai dar neatsistatė po 2006–2015 m. stebėto nuosmukio (-13 taškų). Naujausiais, 2018 m., duomenimis Lietuvos moksleivių surinktų taškų vidurkis⁶ siekė 480 ir buvo mažesnis nei Estijos (526), Lenkijos (513) ar Latvijos (487).

⁶ PISA skaitymo, matematikos ir gamtamokslinio pasiekimų taškų vidurkis yra vienas iš 3 švietimo balo pagal EBPO gerovės indeksą komponentų.

Lietuvos pozicija tarp Europos ekonominės erdvės (EEE) šalių pagal EBPO PISA tyrimų mokinių pasiekimų vidurkius buvo 20–26.

Moksleivių pasiekimų raidą po pradinės NPP reikšmės stebėjimo 2018 m. galima vertinti remiantis valstybinių brandos egzaminų (toliau – VBE) ir pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo (toliau – PUPP) rezultatais. Remiantis šiais nacionaliniais duomenimis moksleivių lietuvių kalbos ir matematikos pasiekimai negerėjo. 2018–2022 m. lietuvių kalbos pasiekimai išliko palyginus stabilūs, PUPP balų vidurkis nenuosekliai svyravo 6,26–6,5 ribose, o VBE išlaikusių kandidatų dalis nuo 90 iki 93 proc. 2022 m. matematikos PUPP ir VBE rezultatai buvo prasčiausi nuo 2018 m.: PUPP balų vidurkis siekė vos 4,2, o matematikos VBE išlaikusių kandidatų dalis – 65 procentus (NŠA, 2022). Atsižvelgiant į tai, kad po NPP patvirtinimo nauji PISA tyrimai kol kas nebuvo atlikti, galimybių vienareikšmiškai (pagal sutartą metodiką) vertinti tikimybę pasiekti 2025 m. tarpinę reikšmę nėra. Vis dėlto, įvertinus istorinę PISA rodiklių ir nacionalinių patikrinimų bei egzaminų rodiklių raidą, tikimybė, kad 2025 m. bus pasiektas tikslas tarp PISA tyrime dalyvaujančių šalių pakilti į 16 vietą, galima laikyti žema.

Remiantis, VBE laikymo rezultatais, nedidėjo ir švietimo įtrauktis: pasiekimų atotrūkiu tarp socialiai pažeidžiamoms grupėms priklausančių – kilusių iš žemų pajamų šeimų, turinčių specialiųjų poreikių – ir likusių moksleivių išliko nepakitę arba augo. 2021 m.⁷ siekiantiems gauti valstybės finansavimą studijoms buvo privaloma išlaikyti tris VBE: lietuvių kalbos, matematikos ir vieną pasirinktą (LR ŠMSM, 2020). Šiuos egzaminus išlaikusiųjų dalis tarp mažų pajamų moksleivių siekė 20 proc., tuo metu tarp likusių 2,4 karto daugiau – 47 procentus (palyginus su 2017 m. atotrūkis padidėjo 4 proc. p.)⁸. Pasiekimų skirtumai tarp turėjusių specialiųjų poreikių ir likusių moksleivių buvo dar reikšmingesni. 2021 m. tris į VF vietą pretenduoti reikalingus VBE išlaikė 14 proc. dėl pagrindinės negalios kylančių specialiųjų poreikių turėjusių moksleivių, o tarp likusių 3,3 karo daugiau (2017 m. atotrūkis buvo 3 proc. p. mažesnis). Tris aptariamus egzaminus išlaikusiųjų dalis tarp turinčių kitų spec. poreikių 2017–2021 m. siekė 1–2 procentus (STRATA 2022b). Tikėtina, kad prie pasiekimų skirtumų augimo prisidėjo nuotolinis mokymas 2020 m. Lietuvoje atlikta apklausa parodė, kad, mokytojų nuomone, nuotolinis mokymas pablogino mokinių, kurių šeimos patiria socialines rizikas (60 proc. atsakiusių), blogai besimokančiųjų (41,8 proc.) ir specialiųjų mokymosi poreikių turinčių vaikų (42,9 proc.) pasiekimus (Jusienė, 2021).

Atsižvelgiant į ankstesniuose tyrimuose identifikuotas problemas (ESTEP, Visionary Analytics 2019; EBPO, 2021; VK, 2020),, siekiant gerinti mokinių pasiekimus ypač svarbu sėkmingai įgyvendinti NPP priemones, skirtas į pedagogo profesiją pritraukti aukštos kvalifikacijos specialistus, susijusias su ugdymo programų atnaujinimu, aprūpinimu informacinių, komunikacinių technologijų ir gamtos mokslų priemonėmis, mokinių pasiekimų skirtumų mažinimu (kaip „Tūkstantmečio mokyklų“, EDTECH programa). Taip pat ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumu (kaip priemonė „Užtikrinti visiems prieinamą ankstyvąjį ugdymą“).

Apibendrinant, gerėja švietimo apimčių rodikliai, tačiau švietimo veiksmingumo, įtraukties ir kokybės gerėjimo signalai silpni. Mokymosi visą gyvenimą lygis artėja prie ES vidurkio, toliau auga aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis, bendras švietimo sistemoje praleidžiamų metų skaičius. Dėl šių poslinkių 2019–2021 m. Lietuva pagal EBPO švietimo indeksą pakilo iš 18 vietos į 13. Vis dėlto, mokinių pasiekimai negerėja, pasiekimų atotrūkiu tarp socialiai pažeidžiamų grupių ir likusių moksleivių išlieka reikšmingi ir nemažėja. Sistemos mastu aukštųjų mokyklų konkurencingumas išlieka žemas, tačiau VU stabiliai kyla tarptautiniuose reitinguose.

7 2017 ir 2018 m. moksleiviai pretenduojantys į valstybės finansuojamas I pakopos ir vientisųjų studijų vietas, turėjo būti išlaikę lietuvių kalbos VBE (jei stoja į universitetą) arba MBE (jei stoja į kolegiją), užsienio kalbos VBE bei matematikos VBE. Nuo 2019 m. pretenduojantiems į VF vietas koleginiuose studijose taip pat tapo privalomas lietuvių kalbos VBE.

8 Dalis skaičiuojama nuo 2015–2019 m. atitinkamai kategorijai priklausiusių dešimtokų skaičiaus.

Literatūra

Admos O. Chimhowu, David Hulme, Lauchlan T. Munro (2019). The 'New' national development planning and global development goals: Processes and partnerships, World Development,

Aleknavičiūtė, E. (2020). Ar didesnė gyventojų su aukščiau išsilavinimu dalis lemia Didesnę šalies ekonominę gerovę? In: Lietuvos ekonominės konvergencijos ir darbo rinkos iššūkiai: teminių straipsnių rinkinys. Lietuvos bankas, pp. 152-161.

Airijos Sveikatos departamentas (2021). Mid-Term Review of the national drugs strategy, Reducing Harm, Supporting Recovery and Strategic Priorities 2021-2025.

Airijos Finansų departamentas (2020). Digital Transformation Strategy Midterm Review.

EBPO (2017). Education in Lithuania, Reviews of National Policies for Education, EBPO Publishing: Paris.

EBPO (2021). OECD Skills Strategy Lithuania: Assessment and Recommendations, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/14deb088-en>.

EBPO (2022), Education at a Glance 2022: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris.

ESTEP, Visionary Analytics (2018) 2014–2020 m. ES fondų, skirtų integruotai teritorinei plėtrai, įgyvendinimo pažangos vertinimas.

ESTEP, Visionary Analytics (2019). 2014–2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos tarpinis vertinimas. Veiksmų programos pažangos vertinimo galutinė ataskaita.

Europos Komisija (2018). National Reform Programme ESTONIA 2020.

Europos Komisija (2020). Education and Training Monitor – Volume II. Lithuania.

Europos Komisija (2021). Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis 2021 (Lietuva)

Europos Komisija (2022). Lithuania: 2022 Country Report.

Europos migracijos tinklas <<https://www.emn.lt/>>

Expert-Grup (2017). Mid-term evaluation of National Development Strategy „Moldova 2020“: Key findings.

Jusienė, R. et. al. (2021). *Nuotolinis vaikų ugdymas pandemijos dėl COVID-19 metu: Grėsmės bei galimybės ekosisteminio požiūriu. Mokslo studija*. Vilniaus universiteto leidykla.

LAMA BPO (2021). 2021 m. Bendrojo priėmimo į Lietuvos aukštąsias mokyklas apžvalga.

Lietuvos bankas (2022). Lietuvos ekonomikos apžvalga 2022 kovas.

LRVK (2019). Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“: rodiklių įgyvendinimo apžvalga).

LRS (2021) Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. XIV-654

LR ŠMSM (2020) LR ŠMSM ministro 2020-02-04 įsakymas (Nr. V-147) „Dėl švietimo, mokslo ir sporto ministro 2017 m. rugpjūčio 30 d. įsakymo Nr. V-661 „Dėl Asmenų, pretenduojančių nuo 2019 metų į aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietas, mokymosi rezultatų minimalių rodiklių patvirtinimo“ pakeitimo“

NŠA (2021). Ikimokyklinio ugdymo plėtros galimybės Lietuvos savivaldybėse.

NŠA (2021a). Švietimo problemos sprendimas Nr. 6. Mokytis niekada nevēlu, arba suaugusiųjų švietimas Lietuvoje.

NŠA, Stebėsenos ir vertinimo departamentas, pasiekimų patikrinimų rezultatai. PUPP <<https://www.nsa.smm.lt/stebesenos-ir-vertinimo-departamentas/pasiekimu-patikrinimai/pupp/rezultatai/>>, VBE <<https://www.nsa.smm.lt/stebesenos-ir-vertinimo-departamentas/pasiekimu-patikrinimai/brandos-egzaminai/egzaminu-uzduotys/>>

PPMI (2020). Švietimo ir mokslo srities prioritetų „Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų skatinimas“ ir „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ poveikio vertinimas: galutinė vertinimo ataskaita.

QS Top Universities (2022) <[//>](https://www.topuniversities.com/universities/vilnius-university)

STRATA (2018). Aukštojo mokslo prieinamumas: ar skirtingo SES vaikams sudarome lygias galimybes įgyti išsilavinimą?

STRATA (2020). Žmogiškasis kapitalas Lietuvoje 2020.

STRATA (2020a). Kaip skirtingo SES moksleiviams sukurti lygias galimybes įgyti aukštąjį išsilavinimą. Aukštojo mokslo prieinamumas.

STRATA (2020b). Mokytojų darbo užmokesčio apžvalga.

STRATA (2020c) Mokymasis visą gyvenimą. Įpročiai, patrauklumas, barjerai, naudos suvokimas.

STRATA (2022). Profesinis mokymas Lietuvoje 2021.

STRATA (2022a). Lietuvos žmogiškojo kapitalo būklė 2022

STRATA (2022b) Lietuvos studijų būklė 2022 (ataskaitos rengimo metu nepublikuotas šaltinis, publikacija numatoma 2022)

VK (2018). Ar išnaudojame ikimokyklinio ugdymo galimybes sėkmingesnei vaikų ateičiai užtikrinti.

VK (2020). Ar pokyčiai švietime lemia geresnius mokinių pasiekimus.

VK (2021). Valstybinio audito ataskaita: ar užtikrinama studijų kokybė aukštosiose mokyklose.

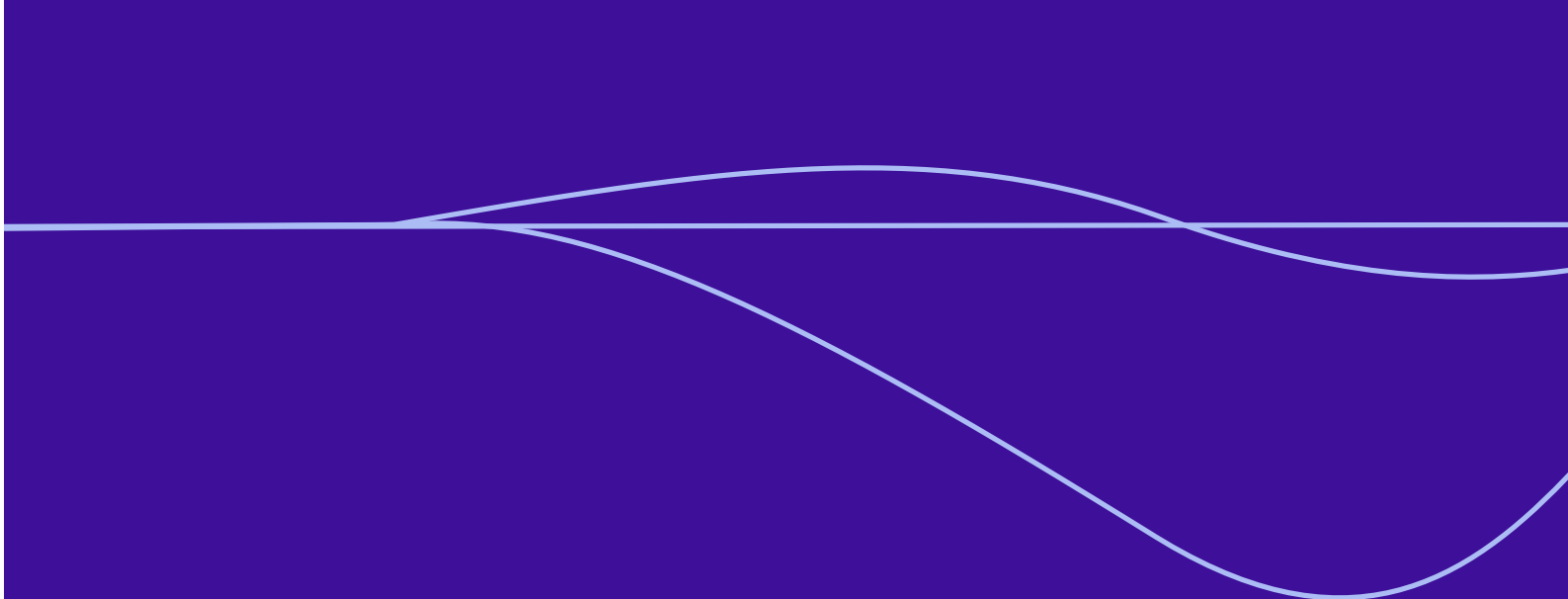
Visionary Analytics (2014). Lietuvos pažangos ataskaita. Pažangos rodikliai 2009-2014.

Priedas. Lietuvos ir pasirinktų šalių rodiklių palyginimas

Valstybė/regionas	Lietuva									Lenkija	Latvija	Estija	Suomija	Švedija	Danija	ES-27	
Metai, kuriais prieinami duomenys	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022								
Lietuvos švietimo balas pagal EBPO gerovės indeksą	n. d.	n. d.	n. d.	n. d.	n. d.	7.3	7.3	7.3	7.7	8.1	7.5	8.2	9.2	8.3	8	n. d.	
Lietuvos pozicija tarp Europos ekonominės erdvės (EEE) šalių pagal EBPO PISA tyrimų mokinių pasiekimų vidurkius (visose tarptautinių tyrimų srityse)*	14-28	22-27	22-27	22-27	20-26	20-26	20-26	20-26	20-26	n. d.	n. d.	n. d.	n. d.	n. d.	n. d.	n. d.	
Aukštąjį išsilavinimą turinčių 25–34 metų gyventojų dalis	50.5	52.6	54.8	54.9	55.6	55.6	55.2	56.2	57.5	40.6	45.5	43.2	40.1	49.3	49.1	41.2	
Per paskutines 4 savaites besimokiusių 25–64 metų asmenų dalis	5.9	5.1	5.8	6	5.9	6.6	7	7.2	8.5	3.7	6.6	17.1	27.3	28.6	20	9.2	
Aukštųjų mokyklų, patenkančių į QS World University Rankings reitingą, skaičius. Iš jų:	5. į 500-uką,	0	0	0	1	1	1	1	1	1	2	0	1	7	8	5	n. d.
	6. į 300-uką	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	6	3	n. d.

*Pataisyta, NPP pateiktuose skaičiavimuose buvo techninė klaida, be to anksčiau taikytas metodas netinkamas lyginimui tarp metų

n. d. - nėra duomenų arba rodiklis nepritaikom

Kuriame pamatus pagrįstiems ir
įžvalgiems viešosios politikos sprendimams